

BİBLİYOGRAFYA :

Hakim el-Cüşemî, *Risâletü İblîs ilâ ihvânî-hil-menâhîs* (nşr. Hüseyin el-Müderrişî), Beyrut 1415/1995, nâşirin mukaddimesi, s. 9-15; İbn Funduk, *Târîh-i Beyhak* (nşr. A. Behmen-yâr), Tahran 1317 hş./1938, s. 212-213; Keş-fü'z-zunûn, I, 517; Brockelmann, *GAL*, I, 524; *Suppl.*, I, 731-732; Ziriklî, *el-A'lâm*, VI, 176-177; Adnân Zerzûr, *el-Hâkim el-Cüşemî ve menhecühû fi't-tefsîr*, Dimaşk 1971; Fuâd Seyyid, "Tercemetü'l-Hâkim el-Cüşemî", *Fazlû'l-İtizâl ve Tabakâtü'l-Mu'tezile*, Tunus 1393/1974, s. 353-358; Ahmed Mahmûd Subhî, *ez-Zeydiyye*, Kahire 1404/1984, s. 228-254; W. Madelung, *Ahbaru e'immeti'z-Zeydiyye*, Beyrut 1987, s. 119-133; a.mlf., "al-Hâkim al-Djushami", *Ep' Suppl.* (İng.), s. 343; Mustafa Bilgin, *Tefsirde Mutezile Ekolü* (doktora tezi, 1991), UÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 207-213; Mes'ûd-i Celâfî Mukaddem, "İbn Kerrâme", *DMBİ*, IV, 515-518.

MUHAMMED EROĞLU

HAKİM b. HİZÂM

(حکیم بن حزام)

Ebû Hâlid Hakîm b. Hizâm
b. Huveylid el-Esedî
(ö. 54/674 [?])

Sahâbî.

Doğum tarihi hakkında farklı görüşler mevcuttur; genellikle kabul edilen rivayete göre Fil Vak'ası'ndan on üç yıl önce (556, 557, 558) dünyaya geldi. Fil Vak'ası'nı çok iyi hatırladığını söylediği nakledilir. Kureyş'in Benî Esed kolundan olan Hakîm, Hz. Hatice'nin yeğeni ve Zübeyr b. Avvâm'ın amcasının oğludur. Ficâr savaşlarına katılmış ve babası bu savaşlardan birinde ölmüştür. Hakîm bi'setten önce Hz. Muhammed'in yakın arkadaşı idi. Zeyd b. Hârîse'yi henüz küçük yaşta bir köle iken satın alıp halası Hz. Hatice'ye hediye etmiş, Hz. Hatice de onu Resûl-i Ekrem'e vermişti. Hâşimoğulları Şi'bü Ebî Tâlib'den sosyal ve ekonomik muhasara altında iken Hakîm onlara yiyecek taşıyordu. Bir defasında halasına buğday götürürken Ebû Cehil yolunu kesmiş, aralarında tartışma çıkmış ve Hakîm'i destekleyen Ebû'l-Bahterî ile Ebû Cehil arasında kanlı bir kavga olmuştu. Hakîm, Mekke devrinde Kureyş kabilesinin İslâm aleyhine gerçekleştirdiği bazı faaliyetlere katılmıştır. Nitekim Hicret gecesi Hz. Peygamber'i öldürmek amacıyla Dârünnedve'de toplanan Kureyşliler arasında Hakîm de vardı.

İslâm'ın doğuşu esnasında rifâde* görevinin Hakîm b. Hizâm tarafından yü-

rütüldüğüne dair rivayetler varsa da bu görevin o sırada Ebû Tâlib'in uhdesinde olduğu bilinmektedir. Yine bazı rivayetlerde Dârünnedve'nin Hakîm'in mülkiyetinde bulunduğu ve onu Muâviye b. Ebû Süfyan'a sattığı kaydedilmekteyse de bu doğru değildir. Çünkü Dârünnedve'nin idaresi Abdüddâroğulları'nın elinde nesilden nesile intikal etmiş, İkrime b. Âmir bu binayı Muâviye b. Ebû Süfyan'a satmıştır. Dârünnedve'ye kırk yaşından önce hiç kimse üye olamadığı halde Hakîm kabiliyeti sayesinde on beş veya yirmi yaşında üyeliğe kabul edilmiştir.

Hakîm b. Hizâm Bedir Savaşı'nda müşriklerin safında yer aldı. Orduya katılmakta gönülsüz davrandığı için Ukbe b. Ebû Muayt, Ebû Cehil ve Nadr b. Hâris kendisini korkaklıkla suçladılar. Bunun üzerine harekete geçen Hakîm ordunun yiyecek ihtiyacını karşılayanlar arasında yer aldı. Ordu Bedir mevkiine ulaştığında savaşa girilmeden geri dönüşmesi fikrini ileri sürdü. Bu konuda Utbe b. Rebîa'yı ikna ettiyse de Ebû Cehil'e söz geçiremedi. Ancak fiilen savaşımadı ve mağlûp Kureyş ordusuyla birlikte Mekke'ye döndü. Kureyş ordusunun yenileceğini önceden sezdiğini söyleyen Hakîm bu savaştan sağ salim kurtulduğuna çok sevinir ve bundan dolayı yeminlerine, "Bedir günü beni ölümden kurtaran Allah'a andolsun ki" diye başladılar.

Hakîm Mekke'nin fethinde Hâlid, Hişâm ve Abdullah adlı oğulları ile birlikte müslüman oldu (8/630). İslâm ordusu Mekke yakınlarına gelince yanında Ebû Süfyan ve Büdeyl b. Verkâ olduğu halde ordu hakkında bilgi toplamak üzere şehirden çıkmıştı. Bu sırada İslâm ordusunun öncü birlikleri tarafından yakalanıp Resûl-i Ekrem'in huzuruna getirildi ve İslâmiyet'i kabul etti. Hz. Peygamber Ebû Süfyan, Hakîm ve Büdeyl'i Mekke halkını İslâm'a davet etmek ve kendilerine karşı mukavemetten vazgeçirmek için şehre gönderdi; aynı zamanda onların evine girenlerin emniyette olacağını bildirdi. Daha sonra Huneyn ve Tâif gazvelerine katılan Hakîm'i Hz. Peygamber müellefe-i kulûb'dan sayarak kendisine Huneyn ganimetlerinden 100 deve verdi. Cömertliğiyle meşhur olan Hakîm b. Hizâm Câhiliye devrinde ticaretle meşgul oluyor ve Kureyş kabilesinin ticaret kervanlarına katılıyordu. Bu dönemde 100 köle âzat etmiş ve fakirlere 100 deve bağışlamıştı. Hakîm müslüman olduk-

tan sonra da hayır işlerine devam etmiştir. Onun bir hac mevsiminde 100 köle âzat ettiği ve kurbanlık olarak 100 deve kestirdiği rivayet edilir. Ticaretinin bereketli olması hususunda Resûl-i Ekrem'in hayır duasına mazhar olan Hakîm, Hz. Ömer'in divandan kendisine tahsis ettiği atıyyeyi kabul etmemiş, Cemel Vak'ası'nda öldürülen amcasının oğlu Zübeyr b. Avvâm'ın borçlarının yarısını ödemeyi üzerine almıştır.

Hakîm b. Hizâm, Medine dışında toplanarak şehre baskın yapmak isteyen Mısırlılar'la görüşüp onları geri çevirmek için Hz. Osman tarafından görevlendirilen Ali b. Ebû Tâlib'in maiyetindeki otuz kişi arasında yer aldı. Hz. Osman'ın cenaze namazını kılan ve onu defnedenlerden biri de Hakîm'dir. Çok uzun yaşamış olan Hakîm (Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, III, 11; İbn Kuteybe, s. 311) yaklaşık 54'te (674) 115-120 yaşlarında Medine'de ölmüştür. Hz. Peygamber'den kırk hadis rivayet etmiş, bunlardan dördü *Şaḥîḥ-i Buhârî* ve *Şaḥîḥ-i Müslim*'de yer almıştır. Hakîm aynı zamanda meşhur bir nesep âlimidir.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsne'd, III, 402-404; Buhârî, "Zekât", 50, "Veşâyâ", 9, "Humus", 13, 19, "Meğâzî", 48, "Rikâk", 11, "Büyü", 100, "Edeb", 16; a.mlf., *et-Târîhu'l-kebir*, III, 11; Müslim, "Zekât", 95, 96, "İmân", 194, 195, 196; İbn İshak, *es-Sire*, s. 142; İbnü'l-Kelbî, *Cemhere* (Abdüssettâr), I, 220, 231; Vâkıdî, *el-Meğâzî*, I, 34, 37, 61, 63, 66, 67; II, 815, 817, 826; III, 945; İbn Hişâm, *es-Sire*, I, 132, 247-248, 353-354, 617, 665; II, 400, 493; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 78; II, 135, 152; İbn Habîb, *el-Münemmak*, s. 19-21; a.mlf., *el-Muḥabber*, s. 176, 473; Ezrakî, *Ahbaru Mekke* (Melhas), I, 109, 112, 174; II, 109-110; Zübeyr b. Bekkâr, *Cemheretü nesebi Kureyş ve ahbârühâ* (nşr. Mahmûd M. Şâkir), Kahire 1381, I, 353-377; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukâşe), s. 154, 219, 311; Belâzûrî, *Ensâb*, I, 99, 235, 292; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), II, 251, 336, 370, 440-444; III, 50, 52, 55; IV, 359, 412-413; Mes'ûdî, *Mürücü'z-zeheb* (Abdülhamid), III, 355; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Egânî*, Kahire 1923-35, IV, 21; VI, 94; XIII, 65; İbn Abdülber, *el-İstî'âb* (Bicâvî), I, 362-363; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, II, 87, 88, 102, 119, 123-124, 245, 270; III, 180, 362; IV, 44; a.mlf., *Üsdü'l-gâbe* (Ben-nâ), II, 45-46; Zehebi, *el-İber*, I, 43; a.mlf., *A'lâ-mû'n-nübelâ*, III, 44-51; İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 349-350; a.mlf., *Tehzîbü'l-Tehzîb*, II, 447-448; *Tecrid Tercemesi*, V, 145-146, 178-179, 186-188; Ziriklî, *el-A'lâm*, II, 298; F. Wüstenfeld, *Genealogische tabellen der Arabischen stämme und familien*, Osnabrück 1966; Hamîdul-lah, *İslâm Peygamberi* (Tuğ), II, 897.

İBRAHİM SARIÇAM